

til for det Første, naar han slutter Overenskomst om det gamle Fæste, at staae ikke blot som Supplikant, men med en Ret i Ryggen, der vil føre til en anden Udvei, hvis han ikke kan blive enig med Godseieren om billigere Bilkaar; han vil have en fast Lovhjemmel, hvorpaa han kan holde sig tilbage, altsaa en Ret, som ikke har nogen Betydning ligeoverfor den Godseier, der er villig til at respectere denne moralske Forpligtelse til at opretholde Fæstestederne i Bondens og hans Families Besiddelse til en saadan Værdi, som den omtalte, og det er ganske vist, at naar man vil sammenligne de Bilkaar, hvorpaa Fæstestederne paa samlede Godser i Almindelighed gaae over fra Fader til Søn, med de Bilkaar, som kunne opnaaes ved Auction, saa har enhver Godseier selv paalagt sig en saadan Decourt, som Lovgivningen nu foreskriver, og Bestemmelsen faaer altsaa kun Betydning ligeoverfor de Godseiere, som ikke ville erkjende denne moralske Forpligtelse. Dernæst, dersom det skal gaae over til Selveiendom, er derved givet Fæstebondestanden eller vedkommende Familie Midler ihænde, der sætte den istand til at kjøbe; thi det er en Selvfølge, at slutte de frivillig Overenskomst med Godseieren, saa vil det af begge Parter blive taget med i Regning; de ville ved at bestemme Kjøbesummen jo trække den Brøk fra, eller med andre Ord, de ville kunne blive enige om en Kjøbesum, som indeholder den Brøk mindre end den Værdi, der vilde udbringes, naar Stedet sættes til Auction, og de ville saaledes uden Videre ved Bestemmelsen af Kjøbesummen lade denne Brøk komme til Afdrag i samme, saa at Bonden har at tilsvare $\frac{2}{3}$ eller $\frac{3}{4}$ til Vedkommende efter Omstændighederne. — Dette er en umiskjendelig Fordeel for Fæsteren og paa den anden Side vil Godseieren sætte en overordentlig Priis paa at kunne blive fri for al Fæstevang, og erholde fri Raadighed over Godset, saa at han efter Behag kan inddrage Gaardene under Hovedgaarden eller indrette dem til Schæferigaarde eller paa anden Maade disponere over disse, frie for alle de Baand, som ellers hvile paa Bondes jord. Det er det Vederlag, som Herremanden skal faae. Jeg tvivler aldeles ikke paa, at den praktiske Følge af en saadan eventuel Lov

vil blive, at Fæsteforholdene ville fortsættes endnu en Stund, men, vel at mærke, kun paa de Steder, hvor Alle ønske, at de saaledes skulle vedblive, og da paa saadanne Bilkaar, med hvilke Bonden vil være tjent, og paa den anden Side vil lidt efter lidt Fæstegodset gaae over til at blive Selveiendom under Bilkaar, hvorpaa Bonden kan modtage det, hvad enten det nu skeer ved Overenskomst, hvorved Godseieren strax er villig til at lade den nævnte Brøk komme til Afgang, eller med andre Ord afdrage den Deel, der skulde være Bonden forbeholdt — eller ved Auction, hvor Fæsteren kan byde med paa Bilkaar, at hans Bud er $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ høiere, end hvad enhver Anden byder; thi saameget vil uden Videre blive afqvittet i den Kjøbesum, han har at svare. Jeg troer altsaa, at det i allerhøieste Grad vil fremme det, der forøvrigt har været opstillet som Maalet for de tidligere Love om denne Gjensjand, at fremkalde frivilligt Salg, og at kun Tvungen skal staae som det sidste Middel i Baggrunden, som et sidste Middel til at bevirke det Resultat, hvor gjensidig Fordeel og hvor Tidsaanden ikke har Kraft til at frembringe denne Virkning. Kommer det til Auction, hvilket efter min Overbeviisning kun vil skee ganske undtagelsesviis, saa er det en Selvfølge, at ogsaa Godseieren maa være berettiget til at kjøbe. Der er nu ingen Grund til at frygte for, at herved Godset efterhaanden skal komme i Hænderne paa dem, som jeg sandelig under det meget mindre end Godseierne, nemlig Capitalisterne. Capitalister have hidtil havt en stor Tilbøielighed til at sætte deres Formue som Prioriteter i store samlede Godser, og de have tildeels ringegjættede løse Gaarde; men under de nuværende Conjuncturer kunde de gjøre udmærkede Forretninger ved at opkjøbe enkelte Gaarde, dersom de kunde bortleie dem, og drive det Alleryderste ud af dem, og altsaa fuldkommen blive emanciperede fra det moralske, patriarchalske Baand, der dog i alt Væsentligt, paa enkelte Undtagelser nær, endnu erkjendes af Godseierne, medens det paa den anden Maade for Bondestanden har en stor og beskyttende Kraft. Altsaa gaaer det ikke an at give Godseierne, der have kjøbt Gaardene, strax fri Eiendom over dem; paa den